

Bireysel Farklılıklar ve Eğitim

Kuram, Araştırma ve Uygulamalar

Editör: İsmail ÖNDER

Editör: Prof. Dr. İsmail ÖNDER

BİREYSEL FARKLILIKLAR VE EĞİTİM Kuram, Araştırma ve Uygulamalar

ISBN 978-625-8897-26-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim bilimleri alanında bireysel farklılıklar, öğrenme ve öğretme süreçlerinin anlaşılmasında temel araştırma alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin bilişsel, duyuşsal, sosyal, fiziksel ve gelişimsel özellikler bakımından farklılık göstermesi, eğitim süreçlerinin bu çeşitliliği dikkate alacak biçimde yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır. Günümüz eğitim anlayışı, öğrencileri aynı özelliklere sahip homojen bir grup olarak değerlendiren yaklaşımlardan uzaklaşarak; bireysel özellikleri, öğrenme gereksinimleri ve sahip oldukları potansiyeller doğrultusunda destekleyen daha esnek, kapsayıcı ve öğrenci merkezli yaklaşımlara yönelmektedir.

Bireysel farklılıklar, yalnızca öğrenciler arasındaki başarı farklılıklarını açıklamaya yönelik bir kavram değildir. Aynı zamanda bireyin zekâ yapısını, kişilik özelliklerini, motivasyon kaynaklarını, öğrenme biçimlerini, gelişimsel özelliklerini, sosyal çevresiyle ilişkisini ve öğrenme deneyimlerini anlamaya yönelik çok boyutlu bir inceleme alanıdır. Bu nedenle bireysel farklılıkların biyolojik, psikolojik ve sosyal temellerinin ortaya konulması; eğitim uygulamalarının daha etkili, adil ve kapsayıcı biçimde düzenlenmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Günümüzde eğitim ortamları, öğrencilerin kültürel, bilişsel, sosyal ve bireysel özellikler bakımından giderek daha fazla çeşitlendiği yapılara dönüşmektedir. Bu çeşitlilik, öğretmenlerin ve eğitim araştırmacılarının öğrencileri tek bir öğrenme modeli içerisinde değerlendirmek yerine, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilecek öğretim yaklaşımları geliştirmelerini zorunlu hâle getirmektedir. Bireysel farklılıkların bir eksiklik ya da problem olarak değil, insan çeşitliliğinin doğal bir sonucu ve eğitim ortamlarını zenginleştiren bir unsur olarak görülmesi, çağdaş eğitim anlayışının temel dayanaklarından biridir.

Bireysel Farklılıklar ve Eğitim: Kuram, Araştırma ve Uygulamalar adlı bu kitap, bireysel farklılıklar alanını kuramsal temeller, güncel araştırmalar ve eğitim uygulamaları çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Kitapta bireysel farklılıkların kavramsal yapısı, psikolojik ve gelişimsel temelleri, öğrenme süreçlerine etkileri ve eğitim ortamlarındaki uygulama boyutları kapsamlı biçimde incelenmektedir.

Kitap, bireysel farklılıkların tanımlanması ve açıklanmasından başlayarak eğitim uygulamalarına ve geleceğin öğrenme yaklaşımlarına uzanan on iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bireysel farklılıkların tanımı, kapsamı ve temel kuramsal yaklaşımları ele alınarak kavramın eğitim bilimleri açısından taşıdığı anlam açıklanmaktadır. İkinci bölümde nöroçeşitlilik yaklaşımı kapsamında bireylerin nörolojik ve bilişsel özelliklerindeki farklılıkların doğal insan çeşitliliğinin bir parçası olduğu vurgulanmakta ve bu farklılıkların eğitim ortamlarına yansımaları değerlendirilmektedir.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde öğrencilerin öğrenme süreçlerini etkileyen temel bireysel özellikler üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda öğrenme stilleri, öğrenme stratejileri, yetenek, ilgi, motivasyon, yaratıcılık ve zekâ gibi bilişsel ve duyuşsal özellikler incelenmektedir. Zekâ kavramının tarihsel gelişimi ve çağdaş çok boyutlu zekâ yaklaşımları ele alınarak öğrencilerin farklı yetenek alanlarına sahip olabileceği ortaya konulmaktadır.

Beşinci bölümde öz, benlik ve kişilik özelliklerinin bireysel farklılıklar içindeki yeri incelenmektedir. Öğrencilerin kendilerine ilişkin algıları, öz düzenleme becerileri, kişilik özellikleri ve psikolojik süreçlerinin öğrenme davranışları üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Altın-

cı bölümde ise bilişsel, fiziksel, duygusal, sosyal ve dil gelişimi açısından ortaya çıkan gelişimsel farklılıkların eğitim süreçleriyle ilişkisi ele alınmaktadır.

Kitabın yedinci bölümünden itibaren bireysel farklılıkların eğitim uygulamalarına yansımaları üzerinde durulmaktadır. Farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı kapsamında öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi alanları ve öğrenme gereksinimleri doğrultusunda öğretim süreçlerinin nasıl düzenlenebileceği açıklanmaktadır. Sekizinci bölümde eğitim teknolojilerinin bireysel farklılıkları destekleme potansiyeli; kişiselleştirilmiş öğrenme, yapay zekâ destekli uygulamalar, adaptif öğrenme sistemleri ve öğrenme analitikleri bağlamında değerlendirilmektedir.

Dokuzuncu bölümde bireysel farklılıklar eğitimde fırsat eşitliği, hakkaniyet ve sosyal adalet perspektifinden ele alınmaktadır. Öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına duyarlı eğitim politikalarının geliştirilmesi ve kapsayıcı eğitim ortamlarının oluşturulması üzerinde durulmaktadır. Onuncu bölümde ise farklılaştırılmış öğretim, kişiselleştirilmiş öğrenme ve kapsayıcı eğitim uygulamaları vaka çalışmaları ve pratik örnekler üzerinden incelenerek kuramsal bilgilerin eğitim ortamlarına nasıl aktarılabilirliği açıklanmaktadır.

On birinci bölümde bireysel farklılıkların belirlenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçme yaklaşımları, tanılayıcı değerlendirme süreçleri, alternatif değerlendirme yöntemleri ve dijital değerlendirme araçları ele alınmaktadır. Son bölüm olan on ikinci bölümde ise bireysel farklılıklar alanındaki güncel araştırma eğilimleri, dijitalleşme, yapay zekâ, öğrenme analitikleri ve geleceğin eğitim modelleri bağlamında değerlendirilerek alanın gelecekteki yönelimleri tartışılmaktadır.

Bu kitap, bireysel farklılıkları yalnızca öğrenciler arasındaki farklılıkları açıklayan bir kavram olarak değil; eğitim süreçlerinin daha etkili, anlamlı ve adil biçimde tasarlanmasını sağlayan temel bir yaklaşım olarak ele almaktadır. Öğrencilerin farklı özelliklerini tanımak, bu özelliklere uygun öğrenme ortamları oluşturmak ve her bireyin potansiyelini geliştirmesine olanak sağlamak, çağdaş eğitimin temel amaçlarından biridir.

Kitabın temel amacı; öğretmen adayları, öğretmenler, araştırmacılar ve eğitim bilimleri alanında çalışan uzmanlar için bireysel farklılıkların anlaşılmasına yönelik kapsamlı bir kaynak sunmaktır. Kuramsal bilgileri güncel araştırmalar ve uygulama örnekleriyle bütünleştiren bu kitabın, eğitimde daha kapsayıcı, esnek ve öğrenci merkezli yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu kitabın hazırlanmasında katkı sağlayan tüm akademisyenlere, araştırmacılara ve emeği geçen herkese teşekkür eder; kitabın eğitim bilimleri alanına, öğretim uygulamalarına ve geleceğin eğitim araştırmalarına katkı sağlamasını dileriz.

Prof. Dr. İsmail ÖNDER

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. İsmail ÖNDER

1. Bölüm: Bireysel Farklılıkların Tanımı ve Kapsamı

Prof. Dr. İsmail ÖNDER, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5226-0010

2. Bölüm: Bireysel Farklılıklar ve Nöroçeşitlilik

Prof. Dr. Esra MACAROĞLU AKGÜL, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6897-538X

3. Bölüm: Bireysel Farklılıkların Öğrenme Sürecindeki Yansımaları:

Stiller, Stratejiler, Yetenekler ve İlgi Alanları

Prof. Dr. Ezgi GÜVEN YILDIRIM, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8378-700X

Prof. Dr. Ayşe Nesibe ÖNDER, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7677-8861

4. Bölüm: Zeka ve Bireysel Farklılıklar

Arş. Gör. Pakize Kübra KOÇ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5781-9960

Prof. Dr. Aykut Emre BOZDOĞAN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0009-0000-1228-5590

5. Bölüm: Öz, Kişilik Özellikleri ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Burcu DOĞAN, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6724-6425

6. Bölüm: Gelişimsel Farklılıklar ve Eğitim

Sertaç ERDEMİRÇİ, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0009-0002-8070-2194

7. Bölüm: Farklılaştırılmış Öğretim

Doç. Dr. Eda DEMİRHAN, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9414-0431

8. Bölüm: Bireysel Farklılıklar ve Teknoloji Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Furkan AYDIN, Bartın Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-2471-9725

9. Bölüm: Bireysel Farklılıklar ve Eğitimde Fırsat Eşitliği

Dr. Zübeyde TECİMER ALTINEL, Erciyes Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7535-1866

Doç. Dr. Esra KIZILAY, Erciyes Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8329-0186

10. Bölüm: Pratik Uygulamalar ve Vaka Çalışmaları

Prof. Dr. İsa DEVECİ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0191-1212

11. Bölüm: Bireysel Farklılıkların Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Gülden KAYA UYANIK, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8100-6994

12. Bölüm: Gelecek Perspektifleri ve Yeni Araştırmalar

Doç. Dr. Abdulkadir ÖZKAYA, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5275-0514

Doç. Dr. Ahmet BOZAK, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6962-4597

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları	v

1. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLARIN TANIMI VE KAPSAMI

Giriş.....	2
Tanım	3
Bireysel Farklılıkların Kuramsal Çerçevesi	6
Evrimsel ve Genetik Yaklaşım (Galton ve Darwin Dönemi).....	7
Özellik (Trait) Kuramları ve Faktör Analitik Yaklaşımlar.....	8
Bilişsel ve Bilgi İşleme Kuramları	9
Biyopsikososyal ve Epigenetik Yaklaşım	10
Bireysel Farklılıkların Türleri	11
Bireyler Arası Farklılıklar (Inter-individual Differences)	12
Birey İçi Farklılıklar (Intra-individual Differences).....	13
Birey İçi ve Bireyler Arası Farklılıkların Etkileşimi	13
Bireysel Farklılıkların Boyutları	14
Fizyolojik Boyut.....	14
Zihinsel Boyut.....	15
Duygusal Boyut.....	15
Sosyal Boyut	15
Kişilik Dinamikleri ve Öğrenme Tercihleri	16
Boyutların Etkileşimi	16
Bireysel Farklılıklardan Çeşitliliğe: Eğitim Bağlamında Doğa, Çevre ve Ekolojik Sistem Yaklaşımı	17
Kavramsal Dönüşüm: “I” Faktöründen “E” Faktörüne	17
Eşitlikten Hakkaniyete: Eğitimde Paradigma Değişimi	18
Bireysel Farklılıkların Kaynakları: Doğa ve Çevre Etkileşimi	19
Eğitimde Yeni Paradigma: Farklılaştırılmış Öğretim, Kapsayıcılık ve Yapılandırmacı Sentez.....	21
Modern Eğitimciden Beklenen Pedagojik Yaklaşımlar	22
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLAR VE NÖROÇEŞİTLİLİK

Giriş	29
Kavramsal Temeller ve Kuramsal Çerçeve	29
Bireysel Farklılıklar, Nöroçeşitlilik ve Eğitime Yansımaları.....	31
Okul, Aile ve Toplumun Nöroçeşitlilik Yaklaşımı ile Eğitimdeki Rolü	34
Nöroçeşitlilik ve Farklılıkların Zorlukları ile Başa Çıkma	40

Kapsayıcı Sınıf Kültüründe Öğretmen Rolü	43
Öğretmenler, Öğrencilerin Bireysel Farklılıklarını Nasıl Destekleyebilirler?	44
Farklılaştırılmış Öğretimde Zenginleştirme	45
Kaynakça.....	49

3. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLARIN ÖĞRENME SÜRECİNDEKİ YANSIMALARI: STİLLER, STRATEJİLER, YETENEKLER VE İLGİ ALANLARI

Giriş.....	52
Öğrenme Stilleri ve Bireysel Farklılıklar	52
Öğrenme Stili Modelleri	53
Aktif Öğrenme ve Bireysel Farklılıklar	56
Yetenekler ve Bireysel Farklılıklar.....	58
İlgi Alanları ve Bireysel Farklılıklar.....	60
İlginin Boyutları	61
Öğrenme Stratejileri ve Bireysel Farklılıklar.....	63
Yaratıcılık ve Bireysel Farklılıklar	68
Yaratıcılık Modelleri.....	69
Motivasyon ve Bireysel Farklılıklar	72
Motivasyon Türleri	72
Motivasyon Modelleri.....	73
Kaynakça.....	76

4. BÖLÜM

ZEKA VE BİREYSEL FARKLILIKLAR

Giriş.....	85
Zeka.....	85
Tek Boyutlu Zeka Anlayışından Çok Boyutlu Zeka Yaklaşımlarına Geçiş.....	87
Çoklu Zeka Kuramı.....	88
Mantıksal – Matematiksel Zeka.....	89
Sözel – Dilsel Zeka	90
Görsel – Uzamsal Zeka	90
İçsel – Kişiyi Dönük Zeka	91
Sosyal – Kişiler Arası Zeka.....	91
Müziksel – Ritmik Zeka.....	92
Bedensel – Kinestetik Zeka	92
Doğasal Zeka.....	93
Zeka Kuramlarının Eğitimdeki Rolü	100
Bireysel Farklılıkların Tanınması	100
Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Çeşitlendirilmesi	101
Öğrenci Merkezli Eğitim Anlayışının Desteklenmesi	101

Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımlarının Geliştirilmesi	101
Öğrenci Motivasyonu ve Başarısının Artırılması.....	102
Öğrenme Sürecinin Gerçek Yaşamla İlişkilendirilmesi.....	103
Eğitimde Eşitlik ve Kapsayıcılığın Sağlanması	104
Duygusal Zeka	105
Kaynakça.....	110

5. BÖLÜM

ÖZ, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİM

Giriş.....	115
Öz (Benlik-The Self)	115
Benliğin Bilişsel ve Davranışsal Özellikleri.....	117
Benliğin Bilişsel Özellikleri	117
Benliğin Davranışsal Özellikleri.....	124
Kültür ve Öz (Benlik).....	126
Öz/ Benlik ve Öğrenme İlişkisi.....	128
Sosyal Bilişsel Kurama Göre Öz/Benlik ve Öğrenme	130
Öz- Belirleme Kuramına Göre Öz/Benlik ve Öğrenme	131
Kişilik ve Öğrenme İlişkisi	133
Beş Faktör Kişilik Kuramı ve Öğrenme	133
Hümanistik Kuramlar ve Öğrenme	135
Kişilik Temelli Öğrenme Stratejileri	137
Kaynakça.....	141

6. BÖLÜM

GELİŞİMSEL FARKLILIKLAR VE EĞİTİM

Giriş.....	147
Bilişsel, Fiziksel ve Duygusal Gelişim	147
Psikososyal Gelişim	150
Dil Gelişimi	153
Ergenlik ve Öğrenme	154
Gelişimsel Farklılıkların Öğretim Yöntemlerine Etkisi.....	156
Gelişimsel Düzeylere Göre Öğretim Yöntemlerinin Uyarlanması	158
Gelişimsel Farklılıkları Göz Önünde Bulundurarak Eğitim Tasarımı	159
Gelişimsel Düzeye Uygun Değerlendirme Yöntemleri	159
Bireysel Farklılıklar ve Gelişimsel İhtiyaçlar.....	162
Bireysel Farklılıkların Gelişimsel Süreçlere Etkisi.....	162
Farklı Gelişimsel Düzeylere Sahip Öğrencilere Yönelik Destekleme Stratejileri	163
Gelişimsel Farklılıkları Dengelemek İçin Kişiselleştirilmiş Eğitim Yöntemleri	164
Gelişimsel Süreçlerde Aile ve Toplumun Rolü	165
Ailenin Gelişimsel Süreçteki Rolü.....	165

Toplumun Eğitimdeki Gelişimsel Etkileri.....	166
Aile ve Okul Arasındaki İşbirliğinin Öğrencinin Gelişimi Üzerindeki Etkisi.....	167
Kaynakça.....	169

7. BÖLÜM

FARKLIlaştırILMIŞ ÖĞRETİM

Giriş.....	171
Farklılaştırılmış Öğretimin Kuramsal Temelleri.....	173
Farklılaştırılmış Öğretimin Kavramsal Çerçevesi.....	177
Farklılaştırılmış Öğretimin Temel Öğeleri.....	181
İçerik Farklılaştırma.....	183
Süreç Farklılaştırma.....	191
Ürün Farklılaştırma.....	196
Öğrenme Ortamını Farklılaştırma.....	198
Farklılaştırılmada Sınıf Yönetimi ve Öğretim Stratejileri.....	199
Kaynakça.....	201

8. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLAR VE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Giriş.....	207
Teknoloji ve Kişiselleştirilmiş Öğrenme.....	208
Dijital Eğitim Araçları ve Erişilebilirlik.....	211
Bireysel Farklılıklar ve Teknoloji.....	215
Adaptif E-Öğrenme.....	219
Yapay Zeka.....	224
Kaynakça.....	228

9. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLAR VE EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Giriş.....	234
Eğitimde Fırsat Eşitliğiyle İlişkili Kavramlar ve Gelişmeler.....	234
Eğitimde Eşitlik, Adalet ve Hakkaniyet Kavramları.....	234
Sosyal Adalet Kavramı.....	236
Eğitim Sistemlerinde Fırsat Eşitliği Kavramının ve Anlayışının Gelişimi.....	238
Eğitimde Fırsat Eşitsizliklerinin Kaynakları.....	239
Sosyo-Ekonomik Farklılıklar.....	240
Dilsel Farklılıklar.....	240
Cinsiyet.....	241
Coğrafi ve Bölgesel Eşitsizlikler.....	241
Dijital Bölünme.....	241

Engellilik ve Özel Gereksinimler	242
Sosyo-Kültürel Farklılıklar	242
Eğitimde Adil ve Kapsayıcı Yaklaşımlar	243
Kapsayıcı Eğitim Yaklaşımı	244
Eğitimde Sosyal Adalet Yaklaşımı	245
Öğrenci Çeşitliliğine Duyarlı Okul Kültürü Yaklaşımı	246
Eğitimde Fırsat Eşitliğini Destekleyen Politikalar ve Uygulamalar	247
Türkiye'deki Örnek Politika ve Uygulamalar	247
Farklı Ülkelerdeki Örnek Politika ve Uygulamalar	249
Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Geleceği ve Sürdürülebilirlik	250
Sonuç	251
Kaynakça	253

10. BÖLÜM

PRATİK UYGULAMALAR VE VAKA ÇALIŞMALARI

Giriş	258
Kuramdan Uygulamaya Bireysel Farklılıklar	258
Örnek Uygulamalar	259
Farklılaştırılmış, Kişiselleştirilmiş ve Kapsayıcı Öğretim Uygulamaları	260
Teknoloji Destekli ve Çoklu Ortam Temelli Öğrenme Uygulamaları	262
Akran, Etkileşim ve Rehberlik Temelli Uygulamalar	265
Proje, Sorgulama ve Deneyimsel Öğrenme Uygulamaları	267
Süreç İzleme, Geri Bildirim ve Değerlendirme Temelli Uygulamalar	270
Vaka Çalışmaları	273
Öğrenme Stili ve İlgili Alanı Farklılığı	275
Gelişimsel Farklılık	277
Kişilik ve Öz Güven	280
Üst Düzey Potansiyel Ancak Düşük Akademik Katılım	282
Kapsayıcı Eğitim Vakası	285
Sosyokültürel Farklılık ve Fırsat Eşitliği	287
Sonuç	289
Kaynakça	291

11. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLARIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş	297
Bireysel Farklılıkların Belirlenmesi, Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	298
Çeşitli Değişkenler Açısından Bireysel Farklılıklar	300
Bilişsel Farklılıklar	301
Duyuşsal Farklılıklar	301
Sosyal ve Kültürel Farklılıklar	302

Özel Gerekksinimler ve Üstün Yeteneklilik	302
Bireysel Farklılıkların Adil ve Kapsayıcı Değerlendirilmesi	303
Adil Değerlendirme Yöntemleri	303
Eşitlik Temelli Değerlendirme ve Uygulamalar.....	304
Evrensel Öğrenme Tasarımı (UDL) ve Değerlendirme.....	304
Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları.....	305
Alternatif Ölçme Araçları.....	305
Alternatif Değerlendirme Araçları.....	316
Değerlendirme ve Geri Bildirim.....	323
Değerlendirme Türleri	324
Etkili Geri Bildirimin İlkeleri.....	324
Öğrenci Katılımı ve Öz Düzenleme	325
Bireysel Farklılıkların İzlenmesi ve Takip Edilmesi.....	325
Bireysel Gelişim Profilleri.....	325
Öğrenme İlerlemeleri.....	326
Yetkinlik Temelli Değerlendirme	326
Dijital Portfolyolar	326
Öğrenme Analitikleri.....	326
Yapay Zekâ Destekli İzleme ve Değerlendirme	326
Kaynakça.....	328

12. BÖLÜM

GELECEK PERSPEKTİFLERİ VE YENİ ARAŞTIRMALAR

Giriş.....	332
Eğitimde Bireysel Farklılıklara Yönelik Çalışmalar	333
Veri Toplama, Araştırma Anahtar Kelimeleri Dahil Etme ve Dışlama Kriterleri.....	334
Veri İşleme ve Analiz	334
Eğitimde Bireysel Farklılıklara Yönelik Çalışmalara İlişkin Bulgular	335
Araştırmanın “EBF Üzerine Yapılan Akademik Makalelerin Yıllar İçinde Gelişimi Nasıldır?” Sorusuna İlişkin Bulgular	335
Araştırmanın “EBF Konu Alanındaki Bilimsel Verimliliğin Gelişim Süreci Nasıldır?” Sorusuna İlişkin Bulgular	340
Araştırmanın “EBF Araştırmalarında Mevcut Kavram ve Temalar Çerçevesindeki Değişimler ve Eğilimler Nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular	345
Sonuç ve Değerlendirme	355
EBF Araştırmalarının Yayın ve Atıf Sayısı Açısından Genel Görünümün Değerlendirilmesi	355
EBF Araştırmalarının Bilimsel Verimliliği ve Ülkeler Arası İş Birlikleri Açısından Değerlendirilmesi	356
EBF Alanındaki Anahtar Kemime ve Kavramların Değerlendirilmesi.....	357
EBF Araştırma Alanının Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Araştırma Konularının Tematik Açıdan Değerlendirilmesi	358
EBF Araştırmalarının Kavramsal Yapısının Değerlendirilmesi	359
Kaynakça.....	360

1. BÖLÜM

BİREYSEL FARKLILIKLARIN TANIMI VE KAPSAMI

Prof. Dr. İsmail ÖNDER, Sakarya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5226-0010

Öğrenme Çıktıları

Bu bölümü tamamlayan öğrenci:

1. Bireysel farklılık kavramını tanımlar ve fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal boyutlarını açıklar.
2. Bireysel farklılıkların psikoloji ve eğitim bilimleri içindeki kuramsal temellerini açıklar.
3. Evrimsel, genetik ve çevresel faktörlerin bireysel farklılıklar üzerindeki etkisini analiz eder.
4. Bireyler arası ve birey içi farklılıkları ayırt eder ve eğitim sürecine yansımalarını değerlendirir.
5. Bireysel farklılıklar ve çeşitlilik temelli eğitim yaklaşımlarını (farklılaştırılmış öğretim, kapsayıcılık, ekolojik sistem yaklaşımı) yorumlar.

Anahtar Kelimeler

Bireysel farklılıklar, diferansiyel psikoloji, eğitim psikolojisi, biyopsikososyal model, gen-çevre etkileşimi, epigenetik, özellik (trait) kuramları, bilişsel kuramlar, bilgi işleme kuramı, evrimsel yaklaşım, nöroçeşitlilik, farklılaştırılmış öğretim, kapsayıcı eğitim, ekolojik sistemler kuramı, birey içi farklılıklar, bireyler arası farklılıklar, öğrenme stilleri, motivasyon, kişilik, zekâ, çalışma belleği.